

The logo for the journal 'Mirator' is displayed in a stylized, red, cursive font. The word 'Mirator' is written in a flowing, elegant script. The logo is set against a light beige rectangular background.

Mirator 1/24 (2024)

eISSN 1457-2362

Glossa ry - Keskiajan tutkimuksen seura / Sällskapet för medeltidsforskning /

Society for Medieval studies in Finland

<https://journal.fi/mirator>

CC BY-NC-ND 4.0

Kirja-arvio

Mikko Kauko

Pyhän Mechtildin ilmestykset.

Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2022.

Leena Enqvist

Helsingin yliopisto

leena.enqvist@helsinki.fi

ORCID: 0000-0001-9415-3750

To cite this book review:

Leena Enqvist, "Kirja-arvio: Pyhän Mechtildin ilmestykset. Mikko Kauko", *Mirator* 1/24 (2024), 78–80.

Mikko Kauko Pyhän Mechtildin ilmestykset.

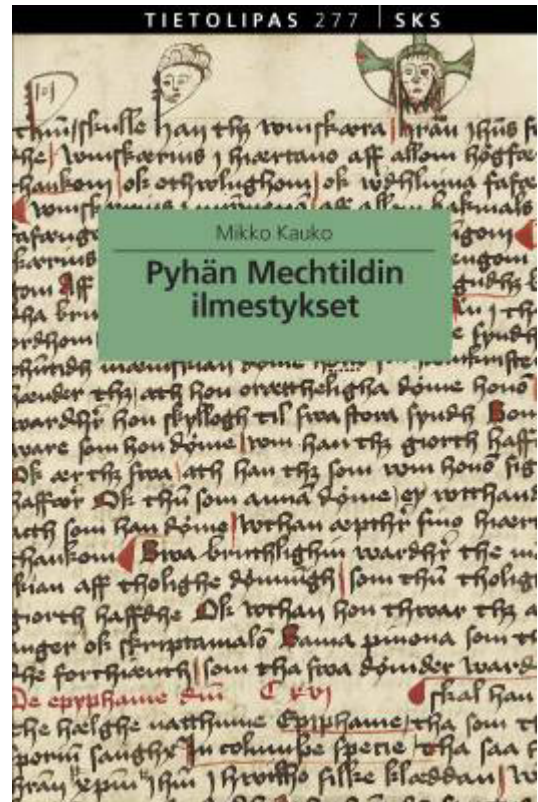
Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2022. 553 s.

Naantalin ja Vadstenan birgittalaisluostareihin liittyviä tekstejä on viime vuosina käännetty runsaasti. Kääntäjinä ovat ahkeroineet (yhdessä ja erikseen) Mikko Kauko ja Marko Lamberg.¹ Tuorein lisäys on vuonna 2022 SKS:n Tietolipas-sarjassa (sekä avoimesti verkossa) ilmestynyt Mikko Kaukon *Pyhän Mechtildin ilmestykset*, joka on nimensä mukaisesti käänös saksalaisen mystikon, Helftan luostarin nunnan, Mechtild von Hackebornin (1241–1298) teoksesta *Liber specialis gratiae*. Tuore käänös pohjautuu birgittalaisveli Jöns Budden vuonna 1469 keskiaikaisella ruotsin kielellä laatimaan käänökseen, joka oli käytössä Vadstenan ja Naantalin birgittalaisluostareissa.

Mechtildin teos oli varsin tunnettu keskiajan Euroopassa ja ruotsin lisäksi se käännettiin muun muassa englanniksi ja hollanniksi. Teos myös painettiin 1500-luvulla useaan otteeseen.

Eri versioita tunnetaan pelkästään latinaksi arviolta yli 100 ja käänöksinä lähes 200. Teosta on aikalaissuosioon nähden tutkittu varsin vähän, eikä teoksen latinankielisestä versiosta ole tuoretta editiota. Tutkimus näyttää kuitenkin hiljalleen aktivoituvan, ja Kaukon teos on tässä mielessä ajan-kohtainen. Ilmestysten keskienglanninkielisestä käänöksestä on hiljattain ilmestynyt uusi tieteellinen editio sekä edition sisarteoksena ilmestysten historiaan johdettava artikkelikokoelma, joka kartoittaa ensimmäistä kertaa ilmestysten erikielisiä versioita ja niiden vastaanottoa. Kiinnostavaa kyllä, myös Englannissa teksti lienee levinnyt englanninkieliselle lukijakunnalle birgittalaisten kautta. Ainakin Mechtildin tekstit tunnettiin Englannin birgittalaisyhteisössä. Mechtildin teosta on myös tutkittu osana Helftan kirjallista toimintaa, jonka yksi edustaja on mystikko Gertrude Helftalainen (1256–1302).

Kaukon teos sisältää suomennoksen lisäksi viisikymmensivuisen johdannon, jossa esitel-

¹ Marko Lamberg, *Jöns Budde. Birgittalaisveli ja hänen teoksensa* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1115), Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2007; Mikko Kauko & Marko Lamberg (toim.), *Naantalin luostarin kirja* (Tietolipas 254), Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2017; Marko Lamberg, *Ihmeiden kirja. 192 kertomusta keskiajalta* (Kirjokansi 140), Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2020.

lään teoksen versioita ja tekstihistoriaa, käännöksen pohjana olevaa käsikirjoitusta, kääntämistä sekä ruotsinnoksen birgittalaista kontekstia. Jöns Budden työtä käsitellään niin ikään laajasti. Keski-ikäistä kirjallisuutta tuntematon lukija saattaa pohtia, miksi käännös on tehty käännöksestä alkukielisen tekstin sijaan. Kuten Kauko toteaa: ”Kukin säilynyt versio on uniikki ja yhtä arvokas kuin toisetkin. Käyttäjille juuri heidän käyttämänsä versio on se, joka teki vaikutuksen, herätti ajatuksia tai opetti” (s. 22). Keski-ikäisten tekstien tutkimus on tässä mielessä monipuolistunut viime vuosikymmeninä. Siinä missä aiemmin oltiin lähinnä kiinnostuneita mahdollisimman alkuperäisen tekstimuodon rekonstruoimisesta, nykyisin huomiota kiinnitetään entistä enemmän myös yksittäisiin käsikirjoituksiin, niiden käyttöön ja käyttäjiin. Tekstien käytön tutkimuksen kannalta hedelmällisimmät käsikirjoitukset eivät automaattisesti ole niitä, joissa teksti on säilynyt kaikkein autenttisimmassa muodossaan. Kaukon teos, joka perustuu Jöns Budden ruotsinkieliseen versioon, onkin erityisen kiinnostava juuri Mechtildin ruotsinkielisen yleisön näkökulmasta. Teksti, jonka suomalainen lukija saa eteensä, on pitkälti se versio, jonka Vadstenan ja Naantalin birgittalaisnunnat tunsivat. Kauko on kuitenkin käyttänyt myös teoksen latinankielistä versiota ja muutamaa saksankielistä versiota. Suomennoksen alaviitteiden avulla lukija pystyy seuraamaan eri versioiden eroja. Kauko on myös suomentanut latinankielisen version osia, jotka puuttuvat ruotsinnoksesta. Nämä on erotettu muusta käännöksestä hakasulkeiden avulla. Käännöksen avulla saa siis myös käsityksen teoksen latinankielisestä versiosta.

Johdannon lopussa on ansiokkaasti avattu suomennospäätöksiä ja perusteltu käännöstyön ratkaisuja, kuten latinankielisten sitaattien suhteen tehtyjä valintoja. Käännösratkaisut ovat perusteltuja ja onnistuneita. Mainittakoon esimerkkinä valinta kääntää ruotsinnoksesta puuttuvia kohtia hakasulkeisiin. Niin ikään on syytä kiittää Kaukon alaviitteissä tarjoamaa laajaa kommentaaria. Alaviitteissä muun muassa vertaillaan eri käännöksiä ja editioita sekä annetaan tietoa käsikirjoituksessa olevista merkinnöistä, joilla tiettyjä tekstikohtia on korostettu. Kauko pyrkii käännösratkaisuissaan ja muissa valinnoissaan läpinäkyvyyteen ja onnistuu tässä hienosti. Toisaalta lukijan on myös mahdollista keskittyä vain itse ilmestysten tekstiin ja jättää halutessaan alaviitteet huomiotta. Suomennos palvelee mielestäni aidosti erityyppisiä lukijoita – myös tutkijoita, joita teksti eri konteksteissaan ja eri variantteineen kiinnostaa.

Ansiokkaasta johdannosta ja kommentaarista huolimatta jäin kuitenkin kaipaamaan hieman perusteellisempaa Mechtildin itsensä, helftalaisen kirjallisuuden ja toisaalta ilmestys- ja näkykirjallisuuden esittelyä. Kauko käy kyllä lyhyesti läpi Mechtildin elämänvaiheet, mutta teoksen sisältöä ja teemoja olisi voinut käsitellä enemmän. Kirjallisuusluettelosta ei myöskään juuri löydy Mechtildiin, Helftaan tai (nais)mystiikkaan liittyvää kirjallisuutta, jonka avulla lukija voisi hankkia lisätietoa aiheesta. Koska käännös keskittyy Budden versioon, on toki perusteltua keskittyä esittelemään myöhempään käyttöön ja ruotsinnoksen kontekstiin liittyviä kysymyksiä. Monet lukijat kuitenkin tarttunevat Kaukon teokseen nimenomaan kiinnostuksesta naisten kirjoittamiin hengellisiin teksteihin. Keski-ikäiset naiskirjoittajat ovat saaneet tutkimuksessa jatkuvasti enemmän huomiota, ja suomennoksen lukijoita, joille Mechtild saattaa olla uusi tuttavuus, kiinnostanee se, miten Mechtild teoksineen asettuu naisten laatimien hengellisten tekstien kontekstiin. Tämä myös helpottaisi käännöksen lukemista, koska keski-ikäinen hengellinen kirjallisuus ei välttämättä avaudu sisällöllisesti nykylukijalle, joka lähestyy teosta tekstilajin kontekstia tuntematta.

Teoksen oletetuista lukijoista esimerkiksi historia-alojen opiskelijat olisivat hyötäneet tällai-

sesta materiaalista. Mystisiä tekstejä tunteva lukija toki havaitsee tuttuja teemoja ja symboliikkaa tekstistä, mutta aiheeseen vasta tutustuvalla teksti ei välttämättä aukea yhtä helposti. Mechtildin ilmestyksissä esiintyy sitä paitsi monia sellaisia aiheita ja teemoja, jotka ovat tyypillisiä muille saman lajityypin teksteille, kuten Birgitan ilmestyksille. Mechtildin ilmestyksissä käsitellään esimerkiksi Kristuksen syntymää ja kärsimyksiä, Marian elämää, uskonnollista elämää ja rukousta, Kristuksen haavoihin ja (helftalaiselle mystiikalle tyypillisesti) tämän sydämeen liittyvää hartautta. Näitä yhteyksiä olisi voinut huomioida johdannossa ja alaviitteissä paremmin.

Itse käännös on sujuvaa luettavaa, joskin välillä lauserakenteet ovat pitkiä ja hieman raskaita, mikä johtuneekin keskiaikaisen tekstin ominaispiirteistä. Kauko on pyrkinyt luettavuuteen ja sujuvuuteen, mutta toisaalta myös uskollisuuteen alkutekstille. Tässä tavoitteessa on mielestäni onnistuttu hyvin. Alaviitteet tukevat mainiosti käännöstä: suuri osa havainnoista on kielellisiä tai käsikirjoituksen piirteisiin liittyviä. Kuten johdannonkin osalta, jäin hieman kaipaamaan lisää sisällöllisiä selityksiä. Mechtildin ilmestykset ovat monipuolinen ja värikäs kokonaisuus, joka kiinnostaa varmasti sekä tutkijoita että historia-aineiden ja teologian opiskelijoita.

Kokonaisuutena teos on erittäin tärkeä lisä suomennetun keskiaikaisen kirjallisuuden joukkoon, ja Kauko on tehnyt suuren ja ansiokkaan työn saattaessaan Mechtildin tekstin suomalaisen yleisön luettavaksi. Käännös on tervetullut useastakin syystä. Ensinnäkin kyseessä on merkittävä keskiaikainen hengellinen teos, jonka suomentaminen on jo itsessään kulttuuriteko. Toiseksi se on ensimmäinen suomenkielinen käännös Helftan piirissä syntyneistä mystisistä teoksista. Helftan luostarilla oli suuri merkitys naisten mystiikan keskuksena ja on hienoa, että suomenkieliset lukijat voivat nyt perehtyä siellä syntyneeseen kirjallisuuteen. Kolmanneksi käännös täydentää suomenkielistä birgittalaistutkimusta ja -kirjallisuutta. Birgittalaissäätökunnan merkitys Suomessa on suuri, koska nykyisen Suomen alueella keskiajalla eläneille naisille se oli ainoa perinteistä luostarielämää tarjonnut yhteisö. Suomen keskiaikaisten naisten elämästä kiinnostuneille kirja tarjoaa siis varmasti mielenkiintoista luettavaa. Se lisää suomalaisen lukijakunnan ymmärrystä siitä, miten keskiajallakin Suomen alue oli kytköksissä eurooppalaisen hengellisyyden ja hengellisen kirjallisuuden virtauksiin.

Leena Enqvist, TM, väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto